

มโนกรรม

พระอาจารย์สงบ มนฺสฺสนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เรื่องของกรรม กรรมนี้จะชำระล้างเรื่องของโลกได้ โลกให้เป็นโลก กรรมจำแนกสัตว์ให้ เกิดต่างกันนะ กรรมจำแนกสัตว์ให้ เกิดต่างๆ กัน เกิดสูงเกิดต่ำ เราดูการเกิดสูงเกิดต่ำ เกิดมาทุกข์ยาก เกิดมาพอมิ พอเป็นพอไป แต่เกิดมาแล้วไม่มีทุกข์ไม่มีเลย เกิดมานี้ทุกข์แน่นอน แต่คนเกิดมา ถ้ามีบุญกุศลอยู่เกิดขึ้นมา ยังทำให้เราพอประทังชีวิตไปด้วยความพอเป็นทุกข์พอไปได้

แต่ถ้าเกิดมาแสนทุกข์แสนยาก นี่กรรมพาเกิด กรรมจำแนกสัตว์ให้ เกิดต่างๆ กัน พอเรามองอย่างนี้แล้ว มองไปทางโลกเราก็ น่าสลดสังเวชพอสมควร ถ้าคนมีหัวใจ คนคิดฝ่ายศีลธรรม มองออกไปเรื่องของโลกๆ เราก็ย้อนกลับมาชีวิตเรา ชีวิตเราก็เป็นแบบนั้น เป็นแบบนั้น มัน จำแนกสัตว์ให้ เกิดต่างๆ กัน แล้วมีกรรม กรรมนี้เป็นเครื่องส่องดูโลกใจ เราส่องดู มองออกไป แล้วก็ย้อนกลับมา ย้อนกลับมาให้เป็นสลดสังเวช ปลงกรรมสังเวช

ถ้ามีกรรมในหัวใจบ้าง มันมีเครื่องหล่อเลี้ยงหัวใจเรา ปลงกรรมสังเวชก็สังเวชในตัวเรา ด้วย เราก็เป็นอย่างนั้น เพราะเราไม่ประมาท เราถึงได้ไม่เป็นทุกข์ไปกับเขา ถ้าเราประมาท เราล้มตัวมันก็ต้องเป็นอย่างนั้น นี่ปลงกรรมสังเวช มีกรรมแล้วมันสลดสังเวช มันเตือนสติเราได้ แต่ถ้า มันไม่มีกรรมในหัวใจ ไม่มีความคิดเรื่องกรรมะในหัวใจ มันไม่มองตรงนี้ไง

มันมองว่าทำไมเป็นอย่างนั้น ทำไมเป็นอย่างนั้น คิดแต่เอาเรื่องกิเลส พยายามให้เอาไฟเข้ามาเผาใจอีกชั้นหนึ่ง โดยไม่รู้ตัวเลย เพราะสิ่งอย่างนั้นมันต้องเป็นโดยธรรมชาติ เพราะเขาทำของเขา มา กรรมจำแนกสัตว์ให้ เกิดเป็นอย่างนั้น เขาทำกรรมมา คนที่ทำมาจะได้ อย่างนั้น ถ้าเขาไม่ทำมา มันมาจากไหน นี่เราไม่รู้เรื่องของกรรมเพราะเราไม่ศึกษา ถ้าศึกษาขึ้นมา เรามองแต่กรรม จำแนกสัตว์ให้ เกิดต่างๆ กัน แล้วกรรมที่ละเอียดกว่านั้น มโนกรรมไง

“มโนกรรม” กรรมนี้เป็นมโนกรรม ใจนี้เป็นกรรม ใจนี้ตัวปฏิสนธิ ตัวจิตแต่ว่าตัวใจ ใจนี้เป็นอารมณ์ มโนกรรม

เวลาในอาทิตตปริยายสูตร มโนวิญญาณปิ นิพพิณฑติ มโนสมุสเสปิ นิพพิณฑติ เป็นหน่วยในตัวมโน ตัวใจตัวนั้น ตัวใจมโนกรรม กรรมอันนี้พาเกิด เราไปมองแต่ว่าเกิดในภพของมนุษย์แล้วเราก็คิดไป มันเกิดในภพต่างๆ ใจนี้พาเกิด ใจเวียนว่ายตายเกิดมา เวียนตายเวียนเกิดมาตลอด เกิดมาในที่ ในมโนพาเกิด “มโนกรรม” จิตปฏิสนธิใจ

“เกิด” เกิดเป็นโอปปาติกะ เกิดในครรภ์ เกิดในไข่ เกิดในน้ำคร่ำ พระไตรปิฎกบอกเกิด ๔ อย่างในวัฏฏะนี้ จิตนี้พาเกิดมาตลอด คุณเกิดบนพรหมลึง ถ้าเกิดเป็นพรหม เวลาพวกฤาษีชีไพร ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ จิตนี้มีความสงบในหัวใจนี้เกิดเป็นพรหม

เกิดเป็นพรหมมีชั้นเดียว ผัสสาหาร อาหารเขาคือความผัสสะ เกิดเป็นเทวดา เกิดเป็นเทวดาในตำราว่าชั้น ๔ ไม่มีรูป ไม่มีร่างกาย แต่มันเป็นนามธรรม ถ้าจะว่ารูปก็ได้ รูปของเทวดาเขา ชั้น ๔ เกิดเป็นมนุษย์ก็มีชั้น ๕ มีธาตุ ๔ ธาตุ ๔ ชั้น ๕ นี้เกิดเป็นมนุษย์ เกิดในนรกอะเวจี ละ เกิดในเปรตในผีละ นี่การเกิด

“มโนกรรม” กรรมตัวนี้พาเกิด ตัวมโนกรรม ตัวกรรมในหัวใจนี้มันสำคัญกว่า แต่ไม่มีใครสามารถเข้าไปเห็นตรงนี้ได้เลย เพราะไม่มีการเห็น เวลาเกิดขึ้นมาแล้วถึงปฏิเสขว่าเกิดมีชาติเดียวใจ เราเกิดมาก็มีเรา ตายแล้วก็ตายสูญ ตายแล้วก็หมดสิ้นกันไป มันไม่เคยเห็นมันก็ปฏิเสขไป ใครเป็นคนปฏิเสข? ก็เรื่องของกิเลสมันพาปฏิเสข กิเลสมันขัดกับกรรม

กรรมในพระไตรปิฎกมีอยู่แล้วว่า เกิดเป็นเทวดา เกิดเป็นอะไรมีอยู่ในพระไตรปิฎก มีอยู่ซัดๆ ญาติของพระเจ้าพิมพิสารเป็นเปรตเป็นผีมาขอส่วนบุญ ในพระไตรปิฎกนะมีมาโดยดั้งเดิม ถ้าเราคิดถึงตรงนั้น มันก็ย้อนกลับมาว่า มโนกรรมนี้พาเกิด แต่เราไม่เห็นเราก็คิดไป ความปฏิเสขไปมันก็เลยไม่ได้มีความอะไรเข้ามาสะท้อนใจ ถ้าเข้ามาสะท้อนใจ เวลาเกิดในนรก ในนรกนะ เกิดในความทุกข์ความยาก เวลามโนกรรมพาไปเกิด

มโนกรรมพาไปเกิดนะ มีในพระไตรปิฎก มีอุบาสิกาสร้างวัดไว้วัดหนึ่ง แล้วมีพระมาอยู่ พระองค์นั้นก็แบบว่ามีใครมาอยู่ก็หวงแต่ลาก หวงแต่ลาก พยายามจะใส่โคลี่ใจ ใส่โคลี่ใส่ความว่า

ให้พระองค์นั้น องค์ที่มาเป็นพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมาอยู่วัด ก็ว่าไม่ใช่นั่น ไม่ใช่นี่ จนคนที่สร้าง อุบาสิกานั้นก็เชื่อตาม พอเชื่อตามก็ต้องหาเหตุให้พระนั้นอยู่ในวัดนั้นไม่ได้ แล้วตายไป ตายไปทั้งคู่เลย

ในพระไตรปิฎกนะว่า พอตายไป เวลาพระพุทธเจ้าตามไปรู้เห็นไง ถามว่า ร้องโอดครวญอยู่ ไปเกิดเป็นเปรตไง ที่ร้องโอดครวญ ร้องโอดครวญอยู่เป็นเพราะอะไร

เป็นเพราะเหตุทำกรรมอย่างนี้ ทำกรรมว่าสร้างวัดแล้วอุปัฏฐากพระไว้ พออุปัฏฐากพระไว้ พระองค์นั้นก็เห็นแก่ตัว พระองค์นั้นเพียงแต่ให้อัจฉาร้อน ใครจะมาอยู่ที่ว่าเขาไม่ดี เขาไม่ดีใจใส่ความเขา อุบาสิกานั้นก็เชื่อเขา พอเชื่อเขา เชื่อเขาก็ทำตามกันไป แล้วตายไปทั้งคู่ไปเกิดเป็นเปรตเป็นผี มีมูลรูกูเป็นอาหาร ถามว่า เป็นทุกข์ร้อน ทุกข์ร้อนเพราะอะไร

อาหารที่ว่าเพราะได้จับจ้วงเขา ได้จับจ้วงพระนั้น เวลาเขาถ่ายออกมา มันหลุมส้วม ก็ลงไปปากตัว เป็นอาหารนะ

“แล้วพระองค์ที่อยู่เหนือนั้นไปไหนล่ะ?”

“เขายืนอยู่ที่เรา”

อุบาสิกานี้เป็นเปรตยืนอยู่บนไหล่บนบ่าของเขา เวลาเขากินอาหารใส่ปากของเขา เขาถ่ายออกมา ที่เขาถ่ายออกมานั้นเป็นอาหารของภิกษุที่ไปเกิดเป็นเปรตต่อนั้น

นี่มโนกรรมพาเกิด กรรมทำความไม่ดีพาเกิด เกิดขนาดนั้น ถ้าเราย้อนกลับมโนกรรมมโนกรรมพาเกิด เกิดทุกข์เกิดยาก ดูอย่างพระโมคคัลลานะสิ พระโมคคัลลานะเห็นเปรตลอยมาที่เขาภิษณภู ขนนี้หลุดออกไป พอหลุดออกไปกลายเป็นหอกเข้ามาที่มดตัว เข้ามาที่มดตัว เปรตนั้นเป็นเพราะเหตุใด? เป็นเพราะว่าเขาทำกรรมของเขาไว้ เขาทำความผิดพลาดของเขา เขามาเกิด เกิดอยู่อย่างนั้น เกิดทุกข์เกิดยาก เกิดขนาดนั้นก็มีมโนกรรมพาเกิด

มโนกรรมนี้ แล้วพอมาเกิดเป็นเรา ถึงว่าบุญกุศลมหาศาลนะ เกิดเป็นมนุษย์มีธาตุ ๔ และขันธ์ ๕ ธาตุ ๔ และขันธ์ ๕ เพราะมีธาตุ ๔ มันถึงว่าขันธ์ ๕ อยู่ในธาตุของเรา เราถึงว่ามีกายกับใจ แต่ตัวมโนกรรมตัวจิตเรายังไม่สามารถเห็นอยู่จนวันยังค่ำ แต่เพราะเราเชื่อในหลักของศาสนา เรา

ถึงว่าเราเชื่อแล้วเราพยายามทำความสงบของเราเข้าไปตรงนั้น ถ้ายังไม่ทำความสงบของเราเข้าไป ธาตุ ๔ ชั้น ๕ ชั้น ๕ นี้เป็นอาหาร เป็นเครื่องมือของกิเลสก้าวเดินออกมาอย่างนั้น

การก้าวเดินออกมาของกิเลส ความคิดของเรา เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วถ้าไม่มีศาสนาในหัวใจนะ มันบีบบีบไฟกัน การรังแกกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน เพราะอะไร เพราะว่าศักดิ์ศรีของตัวเองเสียไม่ได้ ความเห็นของเรามันผิดพลาดไม่ได้ กิเลสพาทำอย่างนั้นแล้วก็มีปัญหาออกไปข้างนอก มีออกข้างนอกก็ไปบีบบีบไฟกัน แล้วมันก็กว้านอะไรเข้ามาให้เราล่ะ? กว้านความทุกข์เข้ามาให้เรา ความทุกข์นั้น เพราะเราไม่เชื่อ นี่มันเป็นการสร้างกรรมต่อไป

กรรมอันนี้จำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน ทำไมจำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน เพราะกรรมดี กรรมชั่วนั้นใครทำที่ไหนก็แล้วแต่ มันจะสะสมเข้ามาที่หัวใจทั้งหมด สะสมเข้ามาที่ใจ สะสมเข้ามาที่ใจ เราเกิดมา เวลานิสัยใจคอไม่เหมือนกัน ความเห็นต่างๆ กัน สัญชาตญาณ ความคิด ความปรอง ความแตงมันปรุงไปเรื่อย พอสัญญามันจำได้ ความคิดของตัวเอง แม้แต่ความคิดของตัวเองมันก็สะสมเข้ามาในใจของเรา สะสมเข้ามาในใจของเรา ลองคิดถึงเมื่อวานนี้สิ เราจำได้ไหม จำได้นั้น สิ่งนี้เมื่อวานนี้ทำอะไรไว้บ้างนั่นคือสัญญา เดือนที่แล้วทำอะไรไว้ เมื่อปีที่แล้วทำอะไรไว้

ถ้าเราคิดได้ คิดได้ ชั้นมันจำมา เวลาเราเกิดมาได้ธาตุ ๔ ชั้น ๕ ชั้น ๕ อันนี้มันเป็น ชั้น ๕ ในปัจจุบันนี้ไง สิ่งนี้ย่อยละเอียดลง มันจะรวมลงไปใน อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ วิญญาณตัวในปฏิสนธิวิญญาณตัวนั้น นิมโนกรรม สิ่งนี้เข้าไปมโนกรรม นั้นนะ มันสะสมเข้าไป จริตนิสัยของคนมันถึงไม่เหมือนกัน

การสะสมใจอันนั้น เราจะผลัดตอนไหนในเมื่อใจกับเราอยู่กับเราปัจจุบันนี้ ถ้าอยู่กับใจกับเราปัจจุบันนี้ การเกิดมาเป็นมนุษย์ กรรมที่สร้างมามันเกิดมาจากพ่อแม่เดียวกัน มันควรจะเหมือนกันสิ ทำไมไม่เหมือนกัน ถ้าไม่เหมือนกันนี้ใครเอาจริตนิสัยนี้มาใส่ในหัวใจเราหรือ? มันเป็นไปได้เพราะใจนี้อยู่กับเรา

แต่เวลาที่มันสะสมมาในวิภูฏานนั้น สิ่งนี้เวียนในวิภูฏาน ใจนี้เกิดดับ เกิดดับมาในวิภูฏาน เกิดตาย เกิดตาย สิ่งที่เกิดตาย เกิดตาย เวลาของจิตที่มันแสวงหาภพ มันเกิดตายของมัน อันนั้นต่างหากที่มันสะสมเข้ามาในใจดวงนั้น ใจดวงนั้นถึงมีจริตนิสัยต่างๆ กันไม่เหมือนกัน

กรรมจำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน แต่เกิดเป็นมนุษย์แล้ว การเกิดเป็นมนุษย์ จริตนิสัยถึงวางไว้ใจ อานาจาสนา การประพฤติปฏิบัติ คนจะเข้าถึงธรรมหรือไม่เข้าถึงธรรม เราวางของเราไว้ หน้าที่ของเราคือต้องเอาตัวของเรา เราพยายามทำตัวของเราให้ได้ ทำความสงบของใจเข้ามา ทำความสงบของใจ ความสงบของใจเข้ามา ใจมีความสงบมันก็มีที่เย็นใจ มีที่หยุด มีที่ว่างให้เราได้คิดได้ขบขี้

ถ้าใจนี้ไม่สงบนะ มันคิดแต่ออกไปข้างนอก ที่ว่าปลงธรรมสังเวชนั่นละ มันไม่สังเวชด้วยมันเหมือนกับในชีวิตนี้เราแสวงหาสิ่งที่เราพอใจ มันเป็นความคิด ความคิดที่ว่าเราอยากได้ อยากดี อยากทำให้มันเป็นสิ่งที่เราคิดอย่างปรารถนา คิดว่ามันจะเป็นที่พึงใจ มันคิดแต่ขณะที่เราเป็นมนุษย์นี้ มนุษย์นี้เวลานี้ชั่วคราวๆ ถึงบอกว่าโลกนี้สมมุติใจ สิ่งที่เราเกิดมาได้นี้เป็นสมมุติ สมมุติคือชั่วคราว มันต้องมีการดับไปแน่นอน

ถ้าเราดับไปเราไม่มีศาสนา คนที่ไม่มีศาสนาในต่างประเทศ เขาอยู่ของเขา เขาก็ทำดำรงชีวิตของเขาไป เขาก็แสวงหา พยายามหาทางออกอยู่ คนจะเข้าถึงความจริงสักจะในอริยสัจ เขาก็หาของเขา ความคิดเขาเกิดขึ้นมาได้ แต่เขาไม่มีโอกาสแล้วเขาไม่ได้ศึกษา

คือว่าในคำโบราณว่านะ คนเราเกิดมาเป็นชาวพุทธ แล้วถ้าไม่ได้อุปสมบท ไม่ได้บวช มันจะเหยียบแผ่นดินผิด

แต่นี้เราเป็นนักปฏิบัติ เป็นปฏิบัติ ปฏิบัติเพื่อต้องการให้ใจของเราได้สัมผัสกับธรรม สัมผัสกับธรรมเข้าไป สัมผัสกับธรรมแล้วมันจะมีความสุขของธรรมที่ใจเราสัมผัสเข้าไป ๑ แล้วถ้าเข้าใจธรรม เข้าใจธรรม ทำหัวใจมันก้าวเดินออกไป ปัญญาเกิดขึ้น ศรัทธาคือความเชื่อ

ความเชื่อแก้กิเลสได้ไหม? ความเชื่อแก้กิเลสไม่ได้

แล้วอะไรแก้กิเลสล่ะ? ปัญญา

แล้วปัญญาที่เราคิดกันนี้แก้กิเลสได้ไหม? ปัญญาที่เราคิดกันอยู่นี้แก้กิเลสก็ยังไม่ได้ แต่มันเป็นปัญญาที่ว่า ศรัทธาแล้วมีปัญญาคุมศรัทธา ความเชื่อนี้พยายาม ปัญญามันเกิดขึ้นมา

“ศีล สมาธิ ปัญญา” ปัญญานี้เป็นปัญญาของโลก ปัญญาของสังขารที่มันปรุงร้ง มันแต่ง เป็นปัญญาของขั้น ๕ นั้น ปัญญาอย่างนี้เรียกว่าใจ ใจเพราะว่าจิตเสวยอารมณ์แล้วมันเป็นอารมณ์ ออกมานี้ใจ แล้วถ้าย้อนกลับเข้าไป จิตมันละเอียดกว่าใจนั้น

เพราะใจนี้เป็นออกมา อารมณ์ความคิดออกมาอย่างนี้มันถึงว่าเป็นอาการ เป็นโลกียะเพราะมันอาศัยขั้น อาศัยที่ว่าเป็นมนุษย์ มนุษย์เกิดมาสัญชาติใดล่ะ? สัญชาติใดก็ใช้สมมุติของเขาภาษานั้น ภาษาที่เขาเกิดมาในชาตินั้น ชาตินั้น สัญชาติของเขาใช้ภาษาอะไร เขาก็ใช้สมมุติอย่างนั้น สมมุติอย่างนั้น

เราถึงว่า สมมุติอย่างนั้นเป็นสมมุติ แล้วสมมุตินี้ปัญญาที่คิดขึ้นมามันก็อยู่ในอะไรล่ะ

ถึงว่า ปัญญาแก้กิเลสมันต้องเป็นภาวนามยปัญญา ในเมื่อภาวนามยปัญญาเป็นที่แก้กิเลส เราถึงต้องทำความสงบเข้ามา ทำความสงบเข้ามา จิตนี้จะเริ่มมีความสุขของเรา จิตนี้จะสัมผัส มันพุ่งชาน มันแบกภาระไว้เต็มบ่า มันคิดของมันโดยตลอด คิดแล้วก็มีความคิดแล้วก็ยึดมั่นความคิด แล้วก็ยึดคิดยึดทำ ยึดคิดยึดทำจนหลอกตัวเองไป มันหลอกตัวเองนะ

เวลาฝันก็ฝันไป ฝันสุกไป เวลาคิดอยู่เป็นฝันดิบๆ ความคิดมันเป็นการเพื่อฝันไป สิ่งที่เป็นฝันดิบๆ แล้วไม่มีสติตั้งสัมปชัญญะยับยั้งความคิดอันนี้ได้ มันมีแต่ความเพื่อฝันไม่เป็นความจริง ความคิดนี้มันให้เราเราร้อนตลอด เพราะมันเป็นความเพื่อฝัน เพื่อฝันเพราะขาดสติ ขาดสติแล้ว กิเลสมันยุแห่ด้วย

ยุแห่เกิดจากกิเลสภายในที่ในวัฏฏะที่ว่าจริตนิสัยต่างๆ กัน กิเลสคนถึงไม่เหมือนกัน บางคนโกรธง่าย บางคนหลงง่าย บางคนเชื่อง่าย มันเป็นไปเพราะการสะสมมา การขับเคลื่อนออกมาจากสิ่งที่มีเหตุอยู่ในหัวใจนั้นมันขับเคลื่อนออกมา หัวใจถึงพุ่งชานออกไป ความคิดเลยกลายเป็นความเพื่อฝัน นี่ฝันดิบฝันสุก

ฝันสุกๆ ก็ฝันจริงๆ มันนอนหลับมันก็ยับยั้งไม่ได้ มันฝันไป ตื่นมาเดินอยู่ซึ่งๆ หน้า ไม่ได้หลับเลยมันก็ยังเพื่อฝัน แล้วมันเอาอะไรมาให้กับเรา มันถึงแบกภาระไว้ แล้วทำให้หัวใจนี้หนักหน่วงเอาอะไรมาให้? ก็เอาความเราร้อนมาให้ เอาความสุข เอาความสุขมาจากไหน ถึงว่าถ้า

เราเชื่อแล้วความสุขหาที่อื่นไม่ได้ สิ่งที่ว่าไปหาที่อื่นนั่นมันเหมือนกับว่าเราเอาสิ่งสกปรกซ่อนไว้ แล้วก็เอาความสะอาดทุกอย่างมาฉาบหน้าไว้

อันนี้ก็เหมือนกัน ในโลกเขา เขาจะหาความสุขกัน ไปพักผ่อนไปตากอากาศไปนู่นไป ไปทั่วโลกธาตุ จะไปดวงจันทร์ด้วยเดี๋ยวนี้ มันอย่างนั้นมันจะเป็นการพักผ่อนอะไร มันเหมือนกับ ฉาบหน้าไว้ด้วยว่าสิ่งนี้จะมีความสุข ฉาบหน้าไว้ด้วยความคิดว่าจะมีความสุข เป็นความ หลอก สมมุติซ้อนสมมุติ แต่ในหัวใจไม่ได้แก่ มันไม่มีหรือความสุข

ความสุขหาได้ที่ในหัวใจของเรา ความสุขหาได้ที่นี้ หัวใจของเราที่เกิดมา ในมโนกรรมที่ เกิดมาเป็นเรานี้มันเป็นมนุษย์สมบัติ สิ่งที่เป็นมนุษย์สมบัตินี้ถึงว่ามีค่าประเสริฐ มีค่าประเสริฐ เพราะเป็นสัตว์ประเสริฐ ถ้ามันเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน มันทำคุณงามความดีก็ทำได้ สัตว์เดรัจฉาน ตัวไหนดี นิสัยดีมันก็เป็นอย่างหนึ่ง ตัวไหนนิสัยไม่ดีมันก็เป็นอย่างหนึ่ง แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็มีจริตนิสัยของมัน แล้วมันก็ทำความดีของเขาได้ ท้าวโสมสกก็เป็นสุนัขมาก่อน ทำคุณงามความดี ไว้ไปเกิดเป็นเทวดานะ แล้วเราอายุไหม แม้แต่สุนัขเขายังไปเกิดเป็นเทวดา เพราะเขาได้ทำบุญ กุศลของเขาไว้

คุณงามความดีทำได้ เพราะเขาสร้างคุณงามความดี แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็ยังมีจริตนิสัยดี และนิสัยไม่ดี แล้วมนุษย์ประเสริฐกว่า มนุษย์มีปัญญา ปัญญาว่าจะทำความดีก็ได้ จะไม่เชื่อ ศาสนาจะเชื่อกิเลสแล้วทำความชั่วขนาดไหน เอาความเร่าร้อนมาใส่เราก็ได้ แล้วกรรมนี้ก็จะ จำแนกให้เราเกิดเวียนไปๆ

ถ้าเห็นสายกรรมมันถึงจะสลดสังเวชนะ สายกรรมว่าจิตนี้ไม่เคยดับ จิตนี้ไม่เคยตาย มันจะ เวียนไปตลอด เพราะฉะนั้นถึงว่าโลกนี้คือหมู่สัตว์ หมู่สัตว์ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของเขา หมู่สัตว์คือ สัตว์เราตัวหนึ่ง เราก็คือสัตว์โลก เราชองอยู่ในโลก เราต้องเวียนไป คิดอยู่ว่าเกิดมาแล้วทำคุณงาม ความดีจบสิ้นชาติหนึ่งแล้วจะสิ้นกัน จะจบสิ้นกันชาตินี้ไฉน

แล้วมันเวลาไปเกิดใหม่มันก็ใจดวงนั้น มโนกรรมมันยังไม่ได้การชำระล้าง ยังไม่มีการ แก้วใจ มันต้องไปโดยธรรมชาติของมันแน่นอน ถ้าเราเชื่ออย่างนั้นแล้วเราต้องกลับมา กลับมา ยับยั้งกันเดี๋ยวนี้ไฉน ยับยั้งเดี๋ยวนี้เพราะอะไร เพราะว่าเรามีอำนาจวาสนา เกิดมาเป็นมนุษย์ พบ

พระพุทธศาสนา แล้วพระพุทธศาสนากำลังรุ่งเรืองในการประพฤติปฏิบัตินะ ว่ารุ่งเรืองเลย เพราะว่าคนใฝ่ในการประพฤติปฏิบัติ

การประพฤติปฏิบัติ ถ้าไม่เชื่อไม่ศรัทธา จะเอาอะไรมาประพฤติปฏิบัติ เพราะเชื่อในศาสนา คนเชื่อเรื่องศาสนาแล้วไฝ่ธรรม คนๆ นั้นไม่มีวาสนาหรือ? มันต้องมีวาสนาเพราะเราจงใจ เราอยากประพฤติปฏิบัติ เราอยากจะทำอะไร เหมือนคนที่ว่าเราไม่เคยป่วยไม่เคยไข้ จะไม่เห็นประโยชน์ของยา นี่เราเห็นว่าเราป่วยเราไข้ ใจของเราสะสมไปด้วยกิเลส ด้วยอวิชชา “ธรรมโอสถ” ธรรมโอสถที่เข้าไปชำระล้างใจของเราได้

ฉะนั้น เราถึงว่าเริ่มหันมาประพฤติปฏิบัติ มันก็เวลาของผู้ที่เราประพฤติปฏิบัติอยู่มันก็มีงาน ๒ ฝ่าย แล้วผู้ที่ออกบวชนั้นอีกชั้นหนึ่ง สมมุติซ้อนสมมุติเข้าไปอีก สมมุติของในโลกนี้เกิดมาแล้วเป็นเพศหญิงเพศชาย แต่สมมุติว่าเราเป็นพระ สมมุติจริงตามสมมุติ เหมือนกับเราหลุดออกมาจากกรรมของมารดาเลย นี่เราก็หลุดเราออกมา เอาเพศใหม่

ถ้าเราจริงในสมมุติของเรา จริงในสมมุตินะ มันก็จริง สมมุติคือพระ โดยสมมุติจริง เราต้องประพฤติปฏิบัติจริง เวลาโอกาสมีมากเลย ๒๔ ชั่วโมงเป็นเวลาที่เราประพฤติปฏิบัติได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมงเลย นี่ทางกว้าง กว้างตรงนั้น คนมีอำนาจวาสนาถึงได้ออกมาประพฤติปฏิบัติ อันนี้เป็นพื้นฐานของใจ เป็นการยืนยันว่าเรามีวาสนาแน่นอน เรามีอำนาจมีวาสนาที่จะทำได้ เราไม่ใช่ว่าไม่มีอำนาจวาสนา ถ้าไม่มีอำนาจวาสนานั้นกิเลสมันคิดใจ สิ่งที่เราจะทำคุณงามความดีเพื่อจะชำระกิเลส

คำว่า “กิเลส” นี้อยู่ในหัวใจของเราละ ความขุ่นข้องหมองใจ ความทุกข์ร้อนในใจนั้นละ อยู่ในหัวใจของเรา แล้วเราจะเข้าไปทำคุณงามความดีเพื่อจะไปปลงล้างเขา

เราว่าเรามีการศึกษา ในพระไตรปิฎกนี้ธรรมะข้อไหนของพระพุทธเจ้าจำได้หมด ทำคุณงามความดีจำได้หมด แต่ทำไมมันประพฤติปฏิบัติไม่ได้ล่ะ? ก็เวลาเราจำได้ เรามีโอกาส เรามีสติสัมปชัญญะ เราศึกษามามันก็ตั้งใจอยากจะประพฤติปฏิบัติ ซึ่งใจว่าของแก่นี่เราทำได้ แต่ลองประพฤติปฏิบัติไป กิเลสมันอยู่ในหัวใจ มันต้องพลิกแพลงเพราะสิ่งนั้นจะมาทำลายเรา แก่นของกิเลสมันอยู่ในหัวใจนี้มันฉลาดมากนะ

เราว่าเราฉลาด เราฉลาด คนเรานี้ฉลาดขนาดไหน มีไหวพริบขนาดไหน ไหวพริบหรือความฉลาดนั้นอยู่ที่อำนาจของกิเลสทั้งหมด กิเลสในหัวใจมันอาศัยความคิดของเรานั้นนะ ออกมา เดียวจะเป็นอย่างนั้น เดียวจะเป็นอย่างนี้ เมื่อนั้น เมื่อนี้ เพื่อประพฤติกิปฏิบัติ ธรรมะข้อนั้น มันยังไม่แน่ มันยังเป็นไปไม่ได้ ความลึกลับสงสัยในหัวใจมันผลักดันให้เราล้มไปหมดเลย

เราก้าวเดินของเราอยู่ไ้ เราก้าวเดินว่าความคิด คิดไปคือความก้าวเดินของใจ การประพฤติกิปฏิบัติ การกำหนดให้เรามีสติสัมปชัญญะ ทำใจสืบต่อ การทำความสงบคือการบริการรรม คำบริการรรมพุทโธๆ หรือคำบริการรรมในกรรมฐาน ๔๐ ห้องอย่างใดอย่างหนึ่งได้ทั้งหมด คำบริการรรมนั้นต้องบริการรรมบ่อยๆ ให้สติสัมปชัญญะสืบต่อไป

ความสืบต่อของคำบริการรรมไป สืบต่อได้มากเท่าไร ใจหยุดยั้งได้มากขนาดนั้น หยุดยั้งจากใ้อำนาจของกิเลสที่มันเป็นอำนาจเหนือกับหัวใจดวงนั้นใจ หัวใจดวงนั้นอยู่ในใ้อำนาจของกิเลส ความคิดใดๆ นั้นกิเลสพาคิด พอคิดสรุปท้ายแล้ว มันก็บอกสรุปท้ายแล้วเราไม่มีอำนาจวาสนา เรายังไม่ถึงควรเวลาที่จะทำ สุดท้ายแล้วกิเลสมันอยู่ในสรุปความคิดเรา ความคิดเราก็ต้องอ่อนยอมจำนนกับกิเลสนั้น อันนั้นเป็นเราทั้งหมด

นี้คำบริการรรมแย่งตรงนี้กันให้ใ้ได้ แย่งเอาจิตของเรามาอยู่กับธรรม อยู่กับธรรมคิดพุทโธๆ พุทโธตลอดไป มันเป็นคำว่าพุทโธๆ มันตัดขาด ไม่ต่อเนื่อง อารมณ์ไม่คิดไป แต่ถ้าอารมณ์โลกนี้มันปรุงแต่ง มันหมุนไปตามอารมณ์โลกเขา หมุนไปเรื่อย หมุนไปเรื่อย แล้วจบเรื่องหนึ่งก็เป็นเรื่องหนึ่งต่อไป ต่อไป ความสงบของใจมันไม่มี

ถ้าพุทโธๆ อยู่ก็พุทโธมันตัดอยู่ขนาดนั้น มันยืนหยุดอยู่กับที่ พุทโธๆ พุทโธให้ใจพุทโธซ้ำๆ มันคิดได้แค่พุทโธใ้ นี่เป็นคำบริการรรม นี่เป็นอาหารของใจ

ปากเรากินคำข้าวเป็นอาหาร ใจกินอารมณ์เป็นอาหาร อารมณ์ดีขึ้นมาวันนี้มีความสุขใจ วันนี้มีความสุขพอใจ สิ่งใดที่เราทำแล้วพอใจ หรือใครเขาชมเรา ความสุขอันนั้นเป็นอาหารของใจ ใจอึมเอบเพราะว่ามีคนชมคนยกย่อง หรือเราทำสิ่งที่เราพอใจ เราทำสิ่งใดที่ควรค่ากับใจนี้มันต้องการ อาหารของใจ เป็นวิญญูณาหาร อาหารของใจ วิญญูณาที่มันกิน อารมณ์กินเข้าไปมันเป็นอาหาร แล้วมันกินพุทโธ อยู่ตลอดเวลา พุทโธเข้าไป พุทโธเข้าไป แต่เดิมไม่เคย เพราะไม่เคยคิดอย่างนั้น คิดแต่อย่างอื่นไป

แล้วคิดด้วยนะว่าคำบริกรรมอย่างนี้หรือจะทำให้ใจสงบได้?

ได้ บริกรรมเข้าไปเรื่อยๆ บ่อยเข้า ถ้ายังเรากำหนดอานาปานสติพร้อมกับคำบริกรรมนะ มันพุทเข้า โธออก นานไปนานไป อานาปานสติตัวนี้จะถ่วง เราปล่อยอานาปานสติแล้วกำหนด พุทโธ อย่างเดียว พุทโธๆ เร่งไปพุทโธๆ เร่งเข้าไป เร่งเข้าไป มันย้าอยู่นั่นตลอดไป นี่มีเหตุ ผล มันต้องเกิด ย้าไว้ตลอด ย้าไว้ตลอด แล้วถ้ามันจะลงหรือว่าจิตมันจะปล่อยวาง ถ้าเหตุยังน้อยอยู่มัน ก็ลงไปแค่อึดๆ ถ้าเหตุมันมากเข้าไปมันจะลงได้ลึกกว่านั้น ลึกกว่านั้น ลึกไปจนถึงมันพักมีความ สงบ ความสงบอย่างนี้เกิดขึ้นเป็นพยานกับเรา เป็นพยานกับเรา

เราเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติเสียเอง แล้วเราสัมผัสความสงบจากใจอันนี้เอง ไม่ต้องมีใครมา บอก สิ่งที่คุณบาอาจารย์บอกนั้นวางไว้เลย สิ่งที่เราประพฤติปฏิบัติเอง สิ่งที่เราประสบเองนี้ นี่ ปัจจัตตัง ศาสนาเราสอนเรื่องปัจจัตตังเรื่องประสบการณ์ ประสบการณ์ของใจที่เข้าไปสัมผัส ถึง จำเป็นต้องประพฤติปฏิบัติไป

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้สงสารสัตว์โลก ห่วงสัตว์โลกมาก อยากจะรู้สัตว์ชั้น สัตว์ให้ออกไปให้หมด แต่มันรู้สัตว์ชั้นสัตว์มันก็รู้ได้แต่ร่างของธาตุ ๔ แล้วหัวใจละ คนติดคุก อยู่หัวใจมันก็คิดไปข้างนอกร้อยแปด คิดไปถึงประเทศไหนก็ได้ มันขังได้แต่ตัวใจ มันไม่สามารถ ขังใจได้ใจ รู้สัตว์ชั้นสัตว์ก็รู้ได้แต่ร่างกายไป ธาตุ ๔ นี้หรือ

ธาตุ ๔ นี้เป็นของสมมุติของชั่วคราว ถ้าใจเราสงบเรากลับมาพิจารณาตรงนี้ มันจะเป็น ประโยชน์กับเราใจ มันเป็นการสอนใจของแต่ละบุคคล ดวงใจแต่ละดวงนั้นนะ เพราะกิเลสมันอยู่ ในหัวใจนั้น ต้องเอาหัวใจนั้นออกมาวิปัสสนาใจ ยกใจนั้นออกมาวิปัสสนา มันถึงจะเป็นการ เริ่มทำความเข้าใจเข้าไป อาศัยความจิตนี้สงบก่อน

ถ้าจิตนี้ไม่สงบ ปัญญามันเป็นโลกียะ มันเป็นความคิด มันไม่มีความตัด ตัดจากอะไร? ตัด จากความเห็นจากตัวเราของเราใจ จากตัวเรา ถ้ามีเราอยู่ ถ้าเราคิด เราจะคิดไปตลอด มันจะคิดแล้ว ทะลุปรุโปร่งขนาดไหนมันก็เป็นความคิดของเรา คิดเพื่ออะไร? คิดเพื่อให้มันปล่อยวางเข้ามา ความทะลุปรุโปร่งคือการปล่อยวางเข้ามา

ถึงว่า ซ้อมรบไม่เหมือนกับรบจริง ซ้อมรบมันรบอย่างนั้นไป ถ้าไปเจอข้าศึกจริง จิตนี้สงบ ทำความสงบของใจเข้ามา แล้วกำหนดศูกาย กำหนดอะไร นั่นนะ จะเจอข้าศึกตัวจริง พอเจอข้าศึกตัวจริง การซ้อมรบ เวลาเขาซ้อมรบกันไป เวลาถึงโดนกันคนนั้นต้องตาย พอตายแล้วผู้ที่ยิงได้จะได้คะแนน คนนั้นต้องเป็นคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ตายก็เกลี้ยงตายเอาคะแนนมาให้กัน

การซ้อมรบความคิดให้ทะลุปรุโปร่งเข้าไป การวิปัสสนาที่ว่าเป็นโลกียะ เป็นการซ้อมเข้ามา มันก็เหมือนกัน พอมันปล่อยวางเข้ามามันก็จะได้คะแนน แต่มันตายจริงไหม เพราะเป็นการซัดซ้อม แต่การเจอกิเลสจริงๆ คือเห็นกายจริงๆ งานที่สมควรคืองานต่อสู้กับข้าศึก ข้าศึกคือความผูกมัดในอุปาทานในกายนั้น หัวใจนั้นยึดมั่นถือมั่นในกายนั้น ถ้าเราเห็นกายมันสะเทือนถึงใจ ใจนี้มันหลงไหลไป มันเกาะเกี่ยวว่าเป็นของเรา

เกิดเป็นมนุษย์ได้ร่างกายมา ธาตุ ๔ ชั้น ๕ ใจ ได้ธาตุ ๔ มาด้วย ได้ชั้นธาตุด้วย ชั้นมันสืบต่อกับร่างกายได้ มันก็เข้าใจใจ ความเข้าใจของกิเลสกับความเข้าใจของเราที่ศึกษารวมเข้าไป ทุกคนเราชาวพุทธจะรู้เลยว่ากายกับใจนี้ไม่ใช่อันเดียวกัน มันต้องแยกจากกันได้ เวลาตายแล้วก็ตายไป นั่นเป็นสมบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั่นเพราะเราศึกษามา ปฏิบัติเป็นอย่างไร ปฏิบัติเราศึกษามาเป็นปฏิบัติ

ปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิบัติ ถ้าไม่มีการประพาศปฏิบัติเสียก่อน หัวใจนี้ยังไม่เข้าใจตามความเป็นจริง เห็นตามความเป็นจริงเสียก่อน ปฏิบัติ ความรู้แจ้งมันมาจากไหน? ความรู้แจ้งจะเกิดขึ้นก็เพราะเราเข้าไปวิปัสสนาเห็นตามความเป็นจริงในภาคปฏิบัติ แล้วในภาคปฏิบัติมันปัจจุตัง มันจะรู้เป็นขั้นๆ เข้าไป

แต่ในเมื่อเราปฏิบัติใหม่ เราศึกษามาเราก็คิดว่าอย่างนั้นมันจะเป็นความเป็นจริง เป็นความเป็นจริง ถึงว่าปัญญาอย่างนั้นมันละเอียดเข้ามา จะว่าผิดมันก็ไม่ผิด มันเป็นการก้าวเดินของใจ ใจมันจะพัฒนาขึ้นไป ใจมันต้องพัฒนาขึ้นไปเป็นขั้นๆ เข้าไป

ถูกต้อง แต่ความเห็นจริงความเป็นจริง ถึงว่าต้องเจอกับข้าศึกเสียก่อน มีการต่อสู้กันแพ้หรือชนะนั้นออกมาถึงจะเป็นผลของมัน นี่ถึงว่าเป็นการเจอกันซึ่งๆ หน้าในปัจจุบันธรรมเิง

๑. เป็นปัจจุบันธรรมเพราะจิตนี้มันเห็น รู้ สงบเข้าไปแล้วรู้เองเห็นเอง

แต่ถ้ามันไม่เห็นล่ะ? สิ่งที่ไม่เห็นก็ได้ คนที่มีความสงบเข้ามามีความสุข มีความสุข หมายถึงว่ามันประสบความสำเร็จ หัวใจอิ่มใจ ใจนี้อิ่มเต็ม พอใจนี้อิ่มเต็ม ใจนี้ก็สบายว่างโล่งอยู่ อย่างนั้น ว่างโล่งอยู่อย่างนั้นแล้วทำอย่างไรต่อไป?

ถ้ามันไม่เห็นกาย ไม่เห็นกายก็ต้อง...ทำไมในวิสุทธิมรรคจะต้องให้เยี่ยมป่าช้าล่ะ สิ่งที่ไม่เยี่ยมป่าช้าพระอรหันต์ อรหันต์เพื่ออะไร ไปนอนตามป่าช้า ไปหาป่าช้า ใหม่ๆ ถ้าจิตยังไม่สงบก่อนไป อาศัยป่าช้า อาศัยความกลัวใจ อาศัยสิ่งแวดล้อมนั้นบังคับให้ใจมีความกลัว ความกลัวมันก็ไม่คิดมาก คนกลัวกับคนอยู่ในอิสระ คนอยู่ในชุมชนคนต่างกัน คนอยู่ในที่ปลอดภัย หัวใจมันก็เป็นไปตามภาษามัน

แต่ถ้าไปอยู่ในที่เปลี่ยว ในที่ที่น่ากลัว จะหาที่พึ่งมันไม่กล้าคิดไป ถึงคิดก็คิดแต่เฉพาะเรื่องกลัว กลัวอย่างเดียว พอเรื่องกลัวอย่างเดียว มาหาอะไรเป็นที่พึ่งล่ะ ก็ต้องหาพุทธโศเป็นที่พึ่ง หากรรมฐาน ๔๐ ห้องนี้เป็นที่พึ่ง ถ้าจิตไม่สงบเข้าไปในป่าช้าก็ได้ประโยชน์จากความนั้น มันบังคับเราเข้ามา จิตที่สงบแล้วความกลัวอย่างนั้น เพราะจิตที่สงบอยากจะเดิน ก้าวเดินต่อไป ไปเยี่ยมป่าช้าก็เพื่อไปเห็นอสุภะ-อสุภัง อสุภะ-อสุภังเพื่อจะเห็นซากศพนั้น ยกกายขึ้นใจ จะเห็นกายนั้น เพ่งภาพนั้น หลับตา

ในวิสุทธิมรรคสอนนะ เวลาเข้าไปให้เข้าเหนือลม ไม่ให้เข้าใต้ลม เพราะลมจะมีกลิ่นมาก่อน ให้เข้าเหนือลมแล้วมองเพ่งส่วนใดส่วนหนึ่งที่เราพอใจ จะเอาตายเก่าตายใหม่อย่างไรก็ได้ แล้วหลับตาเห็นภาพนั้นใหม่ ถ้าไม่เห็นให้เพ่งไปอย่างเก่า แล้วหลับตาเห็นภาพนั้นใหม่ ถ้าเห็นภาพนั้นให้กลับ ให้เอาจับภาพนั้นไว้แล้วให้กลับ นี่พิจารณากาย

การพิจารณากาย พิจารณาเข้าไป เข้าเข้าไป พิจารณาให้เห็นสภาพอย่างนั้นเข้า นี่มัน สะเทือนถึงใจ พอสะเทือนถึงใจ ละขันธ์เข้ามาเป็นชั้นๆ ใจจะปล่อยขันธ์เข้ามาถ้าเห็นตามความเป็นจริง ปล่อยวาง ปล่อยวางเข้ามา นี่เป็นการชักซ้อมกัน เป็นการต่อสู้กันตลอด ต่อสู้กับกิเลสตัวจริงๆ นะ

การรบ รบที่เดียวมันจะชนะหรือ การต่อสู้กัน ถ้ารบแล้วที่เดียวชนะนั้นมันก็เป็นคนที่มีความอดทน แต่อดทนของเรา ขนาดเวไนยสัตว์ ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติบ่อยๆ ผู้ได้ยินได้ฟัง เวไนยสัตว์ สัตว์ที่มีโอกาส แต่ต้องได้ยิน ได้ฟัง ได้การประพฤติปฏิบัติยากคิอยู่อย่างนั้น ย้ำอยู่ตรง

นั่น ย้ำแล้วถ้ามันเป็นการฟุ้งซ่าน ย้ำนะ การใช้พลังงานมาก แล้วการวิปัสสนาเข้าไปตลอด มันคิดออกไปแล้วมันพ้นเพื่อน นี่ว่าเหมือนฟุ้งซ่าน

ถ้าคิดแล้วมันไม่สลบ มันไม่จบตอน พิจารณาแล้วมันไม่ไป...ย้อนกลับ ย้อนกลับมาพัก พุทโธๆ ย้อนกลับมาที่สมณะนั้น ต้องย้อนกลับมาที่สมณะนั้นเพื่อสร้างพลังงานเพื่อความสงบ ถ้าทำบ่อยๆ หรือเราวิปัสสนาอยู่ การมาพักทำความสงบมันจะเห็นพลังงานของจิต แล้วย้อนกลับไป วิปัสสนา วิปัสสนามันจะปล่อย มันจะเข้าใจ แล้วภาพนั้นจะเปลี่ยน

ถ้าพิจารณาภาพนั้นจะแปรสภาพไป ขยายส่วนได้ ปฏิภาะ การขยายส่วนนั้นออกไป ขยายส่วนนั้นให้ใจเห็นว่า กายนั้นไม่คงที่ กายนั้นไม่ใช่เรา สิ่งที่ว่าป็นอนัตตา

ความคิดของเราว่ากายนี้ไม่ใช่เรา สรรพสิ่งนี้ไม่ใช่เรา นั่นมันเป็นความจำ มันเป็นเรื่องของ ผิวน้ำใจ สิ่งที่อยู่บนผิวน้ำ มันลอยอยู่บนผิวน้ำ ความเชื่อของสุดมยปัญญา มันจำมา สัญญามันจะอยู่บนผิวน้ำของใจ ใจมันรับไว้บนผิวน้ำ มันไม่เข้าถึงเนื้อของใจ

ฉะนั้น ความเชื่ออันนั้นมันเป็นความเชื่อ แต่วิปัสสนาเข้าไป วิปัสสนาเข้าไปเห็นแปรสภาพ กายนั้นจะแปรสภาพออกไป แล้วพอความเห็นเร็วเข้ามันจะปล่อย นี่จิตปล่อยเลย...

...สร้างงานชอบ มันจะเป็นงานชอบเพราะเราสร้างของเราขึ้นมา เราทำของเราขึ้นมา...

...ทำตามความเป็นจริง ปล่อยวางไปตามความเป็นจริง นี่ใจขาดออกไป ใจปล่อยวางขั้นชั้นนอก ปล่อยวางขั้นชั้นนอกเลย ขั้นชั้นเป็นขั้น จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ แยกออกจากกัน ปล่อยวางตามความเป็นจริง รู้เองเห็นเองขึ้นมาจากใจนั้น

รู้ชัด ความชัดของใจเพราะมันมีสิ่งใดหลุดออกไป ความลึกลับสงสัยไม่มี ความก้าวเดินออกไป การพิจารณาขั้นชั้นนอก ขั้นชั้นใน แล้วขั้นที่ละเอียด เพราะขั้นชั้นในคือวิปัสสนาเข้าไป พิจารณาากย์ก็เหมือนกัน พิจารณาขั้นชั้นก็เหมือนกัน เพราะเราได้ธาตุ ๔ ขั้น ๕ ธาตุ ๔ ขั้น ๕ นี้เป็นที่วิปัสสนาของเราทั้งหมด ที่นี้พอมันปล่อยวางทั้งหมด มันจะมีความสุขแล้วมีความเชื่อมั่นในวิจิตรใจไม่มี ความลึกลับสงสัยในธรรมไม่มี เพราะความเห็นจริงรู้จริงเกิดขึ้นจากใจ

ความที่เห็นจริงรู้จริงเกิดขึ้นจากใจมันก็จะก้าวเดินต่อไป ความก้าวเดินต่อไป สัมมาสมาธิ มรรค ๔ ผล ๔ มรรคของขั้นตอนต่อไปมันต้องมีสัมมาสมาธิ เราถึงต้องสร้างความสงบเข้าไป มีความสงบเข้าไป ความปล่อยวางอันนั้นมันเป็นพื้นฐาน เป็นอกุศลธรรม จิตใจมีพื้นฐาน ในขั้นของใจดวงนั้นมีพื้นฐานแล้ว แต่ความสงบของใจที่จะก้าวเดินขึ้นสูงขึ้นไป สัมมาสมาธิจะมีพื้นฐานตลอด

สัมมาสมาธิ สัมมาสติ สัมมาสังกัปปो ความดำริชอบ นี่ยกขึ้นพิจารณา พิจารณาเข้าไป ร่างกายละเอียดเข้าไป กายนอกมันปล่อยไปแล้ว ภายใน พอกายใน พอพิจารณาภายในซ้ำๆ เข้าไป การพิจารณาภายในซ้ำๆ ซ้ำบ่อยๆ เข้มมันจะแปรสภาพอีก แยกออกเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ กลับเป็นธาตุเดิม

เราพิจารณาภายนอกมันจะแปรสภาพให้เป็นไตรลักษณ์ แปรสภาพต่อไปขั้นในมันจะเปลี่ยนแปลงเป็นดิน น้ำ สิ่งที่เป็นดิน ของแข็งเป็นดิน คือกายเป็นดิน ดินจะโดนแปรสภาพอย่างไร วิปัสสนาเข้าไปจะมีสภาพแบบนั้น การวิปัสสนา วิปัสสนาเพราะเราก้าวเดินไปเป็นขั้นเข้าไป เราจะทำลายชั้นใน ทำลายชั้นร้ออย่างส่วนหยาบ ทำลายชั้นร้อส่วนกลาง ทำลายชั้นร้อส่วนละเอียด ชั้นร้อกับจิตประกอบกันเป็นใจขึ้นมา

สิ่งที่ป็นใจขึ้นมาซ่อมให้เรามีความทุกข์อยู่ตลอดเวลา ความทุกข์คือว่ามันคิดดิ้นใจ มันไม่อยู่ในอำนาจของเรา เราไม่มีอำนาจที่จะควบคุมสิ่งที่ว่ามันอยู่เหนือเราได้ สิ่งที่อยู่เหนือเราได้มันก็ต้องมีการแห่เรามาตลอด ถึงจะเข้าใจสิ่งที่ข้างนอกแล้วก็แล้วแต่ มันเป็นพื้นฐานอยู่ข้างล่าง

เหมือนกับคนทำงาน เราได้ผลประโยชน์มาขนาดไหน มันจะเอามากกว่านั้น เอามากกว่านั้น สิ่งที่อยู่เหนือขึ้นไปมันก็เป็นงานต่อไปทั้งนั้น สิ่งที่เป็นประโยชน์ สิ่งที่เราเก็บประโยชน์ไว้ เราก็กว้างไว้ กว้างไว้ แล้วเราแทบจะไม่เห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์กับเรา เราจะเห็นอย่างเอาข้างหน้า เอาข้างหน้า สิ่งที่อยู่ข้างหน้า นั่นละเป็นความทุกข์ นั่นละเป็นสิ่งที่ว่า มันถึงว่าทำไมเรายังมีทุกข์อยู่ เพราะมันยังไม่ถึงที่สุดที่ทุกข์ เราไม่ทำก็ไม่ได้ ถ้าเราไม่ทำ สิ่งนั้นเขาก็ต้องมีแห่มา หลอกหลวงให้เรามีความทุกข์เข้าไปอีก

ถึงต้องทำความสงบให้ถึงที่สุดได้ ถึงที่สุดจะเข้าไปถึงมโนกรรม สิ่งที่เป็นมโนกรรมอยู่ภายใน ถ้าเราเข้าไปถึงตรงนั้น ถ้าเข้าไปถึงตรงนั้น “มโนกรรม” สิ่งชำระมโนกรรมได้ คุยอย่างสังโยชน์เบื้องบนสิ สังโยชน์เบื้องบน

รูปฌาน อรูปฌานมันยังเป็นสิ่งที่ติดอยู่ ใจดวงนั้นไปติดอยู่สิ่งนั้น ติดอยู่ในสิ่งที่เป็นความว่าง เป็นความว่างแปลว่า รูปฌาน สิ่งที่เป็นรูปฌานเราสะสมขึ้นมา เพราะมันว่างโดยพื้นฐานของมัน มันก็ไปติดอยู่สิ่งนั้น

อรูปฌาน สิ่งนั้นก็เป็นตัวตนอยู่ เป็นเกาะเป็นคอนอยู่ เป็นตัวเป็นตนอยู่ ก็ยังเป็นสังโยชน์เบื้องบนอยู่ ตัวนั้นก็เป็นตัวติด นั้นเป็นมโนกรรมที่มันติดอยู่กับสิ่งนั้น อันนั้นต้องไปหาเอาข้างบนนั้นเพราะเป็นมโนกรรม

นี่เราจะผ่านขั้นที่เราเข้าไปก่อน ต้องผ่านขั้น ตัดขั้นอันหยาบ ตัดขั้นอย่างกลาง ตัดขั้นอันละเอียด ถึงเข้าไปถึงมโนกรรม เพราะมโนกรรมนี้ไม่ใช่ขั้น แต่มันผ่านมา เราอ่อนเข้าไป เราอ่อนของเราเข้าไป ย่อนของเราเข้าไป นี่การก้าวเดินของใจ

การก้าวเดินของใจต้องเดินขึ้นไปเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป ทำความสงบของเราแล้วก้าวเดินของเราขึ้นไปให้ถึงตรงนั้นให้ได้ ถ้าถึงมโนกรรม นั้นนะ มันก็จะไปสิ้นสุดกันที่มโนกรรม แต่ที่นี้ถ้าเราไม่สิ้นสุดตรงนั้น ตัวนั้นคือตัววิชา ตัวนั้นคือตัวเจ้าวัฏจักร ตัวนั้นคือตัวการขับไสให้เราเกิดตาย เกิดตายอยู่ที่นี่

แม้แต่เราชำระขั้นของเรา ถ้าอำนาจวาสนาของเราจบสิ้นแค่นั้น แบบนางวิสาขา เป็นพระโสคาบันก็ยังต้องเกิดตายต่อไป แต่เขาพอใจของเขาอย่างนั้น ชำระขั้นนอกได้แล้วสิ่งนั้นขาดออกไป เห็นกายตามความเป็นจริง จิตนี้ปล่อยวางเข้ามา แล้วเป็นพระโสคาบันโดยพื้นฐานของใจดวงนั้น

แต่พระโสคาบัน เหมือนกับพระอานนท์ พระอานนท์ก็เป็นพระโสคาบันมาเหมือนกัน แต่พระพุทธเจ้าบอกว่าพระอานนท์นี่จะสำเร็จต่อไป ถ้าพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว พระอานนท์จะสำเร็จโดยไม่ช้า พระโสคาบันเหมือนกัน ถ้าคนไม่มีอำนาจวาสนาพอแค่นั้น ก็เหมือนกับนางวิสาขาอยู่แค่นั้น

แต่ในเมื่อเราประพฤติปฏิบัติ เราเข้าใจของเรา เราเจอศาสนาแล้ว เราจะให้ทะลุไปเลยก็ได้ ทะลุไปแบบพระอนันท์ก็ได้ เพราะถ้าหัวใจมันเชื่อ หัวใจมันเปิด ชั้นอย่างกลางก็ต้องเดินมรรค เข้าไป ภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นตลอด มรรค ๔ ผล ๔ “มรรค ๔ ผล ๔” มรรครวมตัวหนึ่ง ภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นหนึ่ง จะสมุจเฉทปหานเป็นขั้นตอนเข้าไป ขั้นตอนเข้าไป พิจารณา ร่างกายอยู่ จนกายมันแปรสภาพออก แปรสภาพออกจิตก็ปล่อย พอปล่อยขึ้นมาสังโยชน์ขาดไป ๒ ความว่างเกิดขึ้น ว่างเกิดขึ้น มีความสุขมาก กายเป็นกาย จิตเป็นจิต แยกออกจากกันโดยตามความเป็นจริง นี่ธาตุ ๔ จะหมดภาวะตรงนี้ จิตดวงนั้นก็มีความสุขอยู่โดยพื้นฐานของเขา

การเดินต่อไป การก้าวเดินต่อไปเพื่อชำระชั้นอันละเอียด ชั้นอันละเอียดนี้เป็นปัญหา มาก สิ่งที่เราเป็นทุกข์เป็นร้อนกันอยู่ตรงนี้ก็เพราะชั้นอันละเอียด เพราะชั้นอันละเอียดนี้เป็นกามราคะ สิ่งที่เป็นกามราคะ การสืบทอดในกามภพ สิ่งที่เป็นกามภพสืบทอดกันอยู่นี้ กามราคะ เกิดขึ้นจากตัวนี้ไง ถ้าพิจารณากายเข้าไป ในเมื่อธาตุ ๔ นั้นสรุปไปแล้ว พิจารณากายเข้าไป ทำไมต้องพิจารณากายอีก?

กายในกาย กายตัวนี้จะเป็นอสุภะอสุภัง สิ่งที่เป็นอสุภะ อสุภะถ้าเห็นตามธรรมดา แต่ถ้าเห็นตามกิเลสมันเป็นสุภะทั้งหมด มันเป็นความพอใจใจ ชั้นตัวนี้มันยึดมันถือมัน เพราะยึดมันถือมันตัวที่รุนแรงมาก สิ่งที่รุนแรง เพราะมันสืบทอดเป็นการเชื่อของภพ สิ่งที่เป็นเชื่อของภพ อันนั้นมันถึงทำให้เราเคลิบเคลิ้มใจ ในเรื่องของวิญญูะมันเป็นเหยื่อล่ออยู่อย่างนั้น

“เหยื่อของวิญญูะ” เอาสิ่งที่ว่า มีรสชาติมาเกี่ยวเบ็ดไว้ใจ ให้สัตว์โลกนี้ตาบอดเกาะเกี่ยวอยู่กับสิ่งนี้ สิ่งนี้ทำให้เกิดเชื่อเกิดใสออกไป มันก็เกิดความพอใจความรักใคร่ ความพอใจความรักใคร่ความยึดอันนั้น นั่นละถึงว่าเป็นสุภะ สิ่งที่เป็นอสุภะนี้เป็นเพราะถ้าเราเห็นธรรม สิ่งที่เราเห็นธรรมเราสร้างของเราขึ้นมา เราทำความสงบของเราขึ้นมาแล้ว พยายามรื้อค้นสิ่งนี้ให้ได้ มันจะเจอถ้าเรารื้อค้น

สิ่งที่เราไม่รื้อค้นเราก็พิจารณาไป ถึงว่าพระที่เข้าไปติดอยู่แล้วก้าวเดินไม่ได้เพราะเหตุนี้ เหตุเพราะใจมันสงบ จิตสงบมันก็ว่างอยู่ ความว่างนี้เหมือนกับผล แล้วกิเลสมันจะหลอกว่านี่เป็นผล นี่เป็นผลว่ามันว่างอยู่ มันมีเหตุผลอ้างได้หมด เหตุผลทำให้เราเข้าใจกับสิ่งนั้นเลย เข้ากับความว่าง แต่ไม่มีเหตุไม่มีผลตามอริยสัจ

สิ่งที่เป็นอริยสัจ วงรอบกิจที่เราควรทำ สิ่งที่ว่าญาณที่มันเกิดขึ้น ความเห็นที่มันเกิดขึ้นตามความเป็นจริง อันนั้นยังไม่เกิด สิ่งที่เกิดเพราะเราสะสม เราต้องสร้างมรรค มรรคอยู่ที่เราสร้างเราสะสม มรรคโคทางอันเอก เราจะก้าวเดินไปทางไหน?

ถ้าเราก้าวเดินไปทางมรรค เราก้าวเดินไปทางมรรคมันก็เป็นสัมมา ถ้าเราไม่ก้าวเดินไปทางมรรคมันก็เป็นกิเลสหลอกหลวงออกไป มันละเอียดขึ้นเป็นชั้นๆ เข้าไป แม้แต่หยาบๆ ข้างล่างมันก็หลอกเรามาตลอด หลอกเราว่าเป็นสิ่งนั้น สิ่งนั้น หลอกเราไม่ให้เราเปิดหูเปิดตาเลย หลอกให้เราเชื่อสนิทใจแล้วไม่ลืมหูลืมตา

สิ่งที่เป็นขั้นๆ หยาบๆ มันยังหลอกได้ขนาดนั้น แล้วเราพยายาม เราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราหาช่องทางของเราสูงขึ้นมา สิ่งนี้ละเอียดอ่อนกว่า สิ่งนี้หลอกได้นิ่มนวลกว่า ฉะนั้นหลอกให้เรายอมจำนนกับสิ่งที่ว่ามันเป็นผลไป เข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นผล แล้วยอมจำนนกับสิ่งนั้นไป

ถ้าเป็นผลในการประพฤติปฏิบัติ เป็นผลจริงในภาคปฏิบัติ ปัจจัยตั้งรู้จำเพาะตน ๑ ที่นี้รู้จำเพาะตน กิเลสพารู้มันก็รู้จำเพาะตน แต่รู้ตามสัจธรรม มันจะต้องให้ขาดออกจากกัน ความที่ขาดออกจากกัน มันจะแยกออกจากกัน กิเลสเป็นกิเลส จิตเป็นจิต ธรรมเป็นธรรม แยกออก แยกออก แยกเห็นชัดๆ สะเทือนเรื้อนลั่นเพราะว่ามันจะไม่ให้หมุนกลับมาในกามอันนั้นอีก

สิ่งที่เป็นกาม นางศัณหา นางอริยธรรม โลก ความโกรธ ความหลง มันอยู่ตรงนี้ สิ่งที่ว่าโลก โกรธ หลงมันเป็นความผูกโกรธ ปฏิฆะ ความผูกโกรธที่อยู่ตรงนั้น อยู่ตรงขั้นขั้นสัญญาอันละเอียด สัญญาที่เราได้จากขั้น ๕ มนุษย์สำคัญตรงนี้ไง สำคัญที่ว่าได้ขั้น ๕ มาแล้วเราทำลายขั้น ๕ มันเป็นที่ชำระสะสางเข้าไปไง ถ้าเป็นพรหมมันไม่มีอย่างนี้ มันก็เป็นผัสสะอย่างเดียว ผัสสะแล้วก็ไม่มีโอกาส

ถึงบอกเป็นมนุษย์ เกิดเป็นมนุษย์นี้เป็นสัตว์ประเสริฐมาก มีโอกาสได้ประพฤติปฏิบัติ แล้วมีเหตุ มีเหตุมีที่ให้เราวิปัสสนาไป มีขั้น ๕ ให้เราจับต้องได้ วิปัสสนาได้ การจับต้องได้จับต้องด้วยมรรคนะ การจับขั้นการวิปัสสนานี้ จับด้วยมรรค มรรคที่เราสร้างขึ้นมา มันเป็นอาการของใจ อาการของนามธรรม แต่มันจับได้เหมือนรูปธรรมเลย จับต้องได้แล้วแยกแยะได้ แยกออกเป็นขั้นเป็นตอนเป็นกองเลขนะ สัญญาเป็นสัญญา สังขารเป็นสังขาร วิญญาณเป็นวิญญาณ มันแยก

ออกจากกันให้เห็นได้ เหมือนแม่น้ำ ๕ สายมารวมกันในทะเล แล้วเราแยก เราย้อนกลับขึ้นไปบน แม่น้ำนั้น แยกเป็นที่ว่าสายนั้นมาจากไหน แม่น้ำนั้นมาจากไหน มารวมลงที่ปากอ่าวอย่างไร

เหมือนกัน พอแยกออกจากไป พอแยกออกจากไปมันก็รวมออก จากทะเลเราแยกไม่ได้ เลยนํ้าในทะเลนั้นนํ้าอะไร จากแม่น้ำสายไหนเราก็ไม่รู้ เราตามเข้าไปตามแม่น้ำสายนั้น สายนั้น แยกออก แยกออก ชั้นจะแยกอย่างนั้น พอแยกแล้ว พอแยกมันก็ไม่เป็นอารมณ์สิ มันไม่เป็นสิ่งที่ มันเกิดขึ้นได้ ไม่เป็นสิ่งที่มันสืบต่อมันหมุนเวียนไป ใจมันหมุนเวียนไป นี่ถ้าแยกชั้น

ถ้าแยกเรื่องอสุกะ มันเป็นที่ที่เป็นอสุกะแน่นอน เพราะของบุคคล เรากินของบุคคล มนุษย์กินของเสีย แต่เราช่วงชิงเวลาก่อน สิ่งที่เป็นอาหารเก็บไว้จะเสียหมด มันต้องเสียหายไป ร่างกายเรานี้ก็เป็นของที่กินอย่างนั้น อาศัยของบุคคลอยู่ ฉะนั้น ร่างกายนี้บุคคลอยู่ แต่มันยังไม่ เนาไม่บุคคลเพราะอะไร เพราะยังมีธาตุไฟ ยังมีจิตวิญญาณครองร่างนี้อยู่ มันก็อุ่นให้ร่างกายนี้ยัง เป็นของที่ว่าไม่เสียต่อไป แต่ไม่เสียเพราะว่าพลังงานนี้มันรักษาไว้ เราไม่ได้ดูตรงนี้ไง

เราว่าร่างกายเป็นเราแล้วคิดว่าของๆ เรา จนกว่าเราจะตายแล้วมันถึงจะแปรสภาพ แต่ความจริงเพราะสิ่งนี้รักษาคือบุญรักษาไว้ มันยังไม่ตาย มันยังไม่แปรสภาพ แต่วิปัสสนานี้ย้อนกลับเข้าไปดูตรงนี้ เป็นปัจจุบัน เป็นธรรม สิ่งที่เกิดขึ้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ต้องมารู้ตรงนี้ เห็นตรงนี้หมดเลย ผ่านตรงนี้เข้าไป

นี่ก็เหมือนกัน เราจะแก้กิเลส เราก็ต้องมาใช้พลังงานของเรา ใช้ชั้นของเรา ย้อนกลับเข้ามาดูของเราให้ได้ ตั้งขึ้นมา นี่มันถึงเห็นเป็นอสุกะไง มันเป็นโดยธรรมชาติ เป็นโดยความจริง แต่เพราะอาศัยบุญกุศล อาศัยชีวิตการสืบต่อของเรานี้ดำรงชีวิตไป เราถึงมองไม่เห็นเพราะสิ่งนี้บังตา สิ่งนี้บังตาแล้ว แล้วกิเลสก็พาเชื่อด้วย สิ่งที่เกิดพาเชื่อด้วยมันก็เลยตามกันไป ตามกันไป เลยมองไม่เห็นธรรม

แต่เพราะเราประพฤติปฏิบัติธรรมใช้ใหม่ เราสร้างมรรคขึ้นมาใช้ใหม่ นี่ความดำรงชอบมัน จะเกิดขึ้น ความดำรงชอบแล้วพ่วงคู่ออกไป อสุกะต้องเป็นอสุกะ มันเป็นอสุกะโดยธรรมชาติอยู่ แล้ว เพียงแต่ว่าบุญรักษาไว้

นี่บุญเหนือบุญไง เราจะวางทั้งบุญและบาป บุญที่เหนือกว่าบุญจะเริ่มให้รู้ก่อน เหมือนกับเข้าใจชีวิตนี้ก่อน เราดับขันธเราดับกิเลสเสียเดี๋ยวนี้ ฆ่ากิเลสตายเสียเดี๋ยวนี้ พอกิเลสตายออกไปจากใจแล้ว ความรู้จริงเห็นจริง มันช่วงชิงเป็นบุญที่เหนือบุญ บุญที่การประพฤติปฏิบัติมันจะสร้างขึ้นมาได้ ถ้าสร้างขึ้นมาได้ก็เห็นได้ สิ่งนี้เราสร้างขึ้นมา เราพัฒนาของเราขึ้นมา เห็นตามความเป็นจริงเลย

พอเห็นปั๊บ สิ่งทีเห็นสิ่งที่รู้เท่า ใจมันฉลาดขึ้น มันก็ต้องปล่อย สิ่งทีปล่อย เห็นใหม่ ปล่อยขันธนี้ ขันธขาดออกไปเลย นี่ขันธอันละเอียด สิ่งทีเป็นความยึดมั่นถือมั่นในหัวใจทีละเอียด ปล่อยหมด ถึงว่างไง พอว่าง รูปราคะ อรูปราคะ ปล่อยหมด รูปราคะ ตอนนี่มันก็ว่างหมด สิ่งทีว่าง รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา

รูปราคะ รูป อรูปราคะ ความว่าง มันก็เป็ความว่างโดยธรรมชาติของมันอยู่แล้ว

“จิตเดิมแท้นี้ส่องใส” มันก็ว่างโดยธรรมชาติของมัน

“จิตเดิมแท้นี้ส่องใส หมองด้วยอุปกิเลส”

“มโนกรรม” ตัวของมโนกรรม เพราะตัวมโนมันก็เป็ความว่าง มันก็คิดเป็นเนื้อเดียวกันอยู่แล้ว ทำไมมันถึงว่ามันไม่ว่างละ มันก็ว่าง มันก็ปล่อยวางหมด ว่างหมด แต่ใครเป็นคนรู้ว่าว่างนี่เพราะมันคิดมันถึงไม่รู้ พระอนาคามีถึงไม่เห็นตรงนี้ไง พระอนาคามีเข้าใจว่าสิ่งนี้ไง เข้าใจว่าความว่าง เข้าใจว่าจิตนี้หมดแล้ว

อยู่บ้านร้าง ทุกอย่างเก็บไว้สะอาดเรียบร้อยหมด แต่เรายังไม่ได้ชำระล้างตัวเราเอง ตัวเราเป็นคนทีสกปรกอยู่ในบ้านนั้น บ้านนั้นสะอาดหมด เพราะเราละขันธนั้นออกมาหมด ขันธนี้เหมือนบ้าน เหมือนสิ่งทีอยู่อาศัย แต่จิตกับใจชำระอารมณ์ ชำระความคิดของขันธเข้ามาทั้งหมด ชำระใจสะอาดเข้ามา สะอาดเข้ามา จนถึงตัวจิต จนถึงตัว มโนวิญญาณีปี นิพพิณฑติ ตัวมโน มโนวิญญาณีปี นิพพิณฑติ ในอาทิตตปริยายสูตร มโนวิญญาณีปี นิพพิณฑติ มโนสมุสสุเสปี นิพพิณฑติ มโนนี้สัมผัส สัมผัสออกไป สัมผัสออกไป สัมผัสกับความว่างนั้นนั่นนะ

สิ่งทีเป็ความว่างเพราะมันไม่ใช่ขันธ มันเว้งว่างออกไป มันไม่มีสิ่งใดจับต้องได้ มันก็เลยว่าเป็นความว่าง รูปราคะ อรูปราคะ ถ้ามันเป็นเราละ สิ่งทีว่านิพพานเป็เกาะเป็คนอน เป็ทีอยู่

อาศัย เป็นเรา เรามีที่อยู่อาศัย...มันก็คิดอีก คิดในสิ่งที่ว่ารูปราคะ จิตนี้เป็นรูป รูปมันก็คิด มันก็คาดหมายออกไป เทียบออกไป เทียบออกไปเป็นเกาะเป็นคอน เป็นความว่างของใจนั้น รูปราคะ อรุปราคะ

เราแสวงหา เราอยากได้ฉานสมบัติ ความสงบของใจ อันนั้นเป็นเรื่องฉานสมบัติ นี่เป็นการทำสมาธิเข้ามาถึงจิตเดิมแท้ การเข้าถึงจิตเดิมแท้ แต่ไม่เห็นจิตเดิมแท้โดยธรรมชาติ แต่ถ้าละชั้นเข้ามาเป็นชั้นๆ เข้ามา การละชั้นออกไปเป็นชั้นๆ เข้าไป นี่เราปอกเปลือกออกไป เราละสิ่งที่มันเป็นความสกปรกออกไป จะเข้าถึงจิตเดิมแท้เหมือนกัน

“จิตเดิมแท้ที่ปล่อยใส” นี้ตัวมโนกรรม ตัวพาเกิดในวิภวณ พาเกิด จำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน ตัวมโนกรรมนี้พาเกิด แล้วตัวชั้นที่ว่ามันเป็นชั้นซ้อนมา เกิดมาเป็นมนุษย์ชาติหนึ่งก็ส่วนผสมนี้ ความคิดความกระทบมันจะสะสมมา มันรวมอยู่ลงตรงนี้ ตัวนี้พาเกิด

ถ้ามันมีชั้น เกิดเป็นพรหมชั้นเดียวมันไม่มีชั้น ๕ มันไม่มีธาตุ ๔ ชั้น ๕ เหมือนเราเราเป็นมนุษย์มีธาตุ ๔ ชั้น ๕ เกิดเป็นพรหมมีชั้นเดียว เกิดเป็นสัตว์นรกละ เขาก็เสวยทุกข์ของเขาไป นี่ตัวมโนกรรม ที่นี้ตัวมโนกรรมตัวนี้ตัวพาเกิด ถึงเห็นโทษของเขา เห็นโทษของตัวมโนกรรม ถ้าของสิ่งที่เป็นส่วนที่ของๆ เรา ในบ้านของเรา ใครจะมีอำนาจเหนือเรา ในบ้านเรา เราต้องมีอำนาจเหนือที่สุดใช่ไหม ในที่อยู่อาศัยของเรา เราต้องมีอำนาจ เราเป็นคนจัดการทุกอย่างได้

นี่ก็เหมือนกัน ในร่างกายนี้ ในเรื่องของชั้น ใครมีอำนาจเหนือที่สุด? ก็คือตัวมโนกรรมนี้ ถ้าตัวมโนกรรมนี้มีอำนาจสูงสุด นี่เรือนยอดของกิเลส เรือนยอดของกิเลสแล้วแยกออกไปเป็นลูกเป็นหลานของกิเลส แต่เรือนยอดมันวิเศษานี้มันละเอียดอ่อน มันอ้อยสร้อย อยู่ในหัวใจนั้น ถึงต้องพยายามใช้หลัก เป็นอรหัตตมรรค ถึงจะเข้าเห็นตรงนี้ได้

ฉะนั้น พระอนาคามีถึงยังไม่เห็น ไม่เห็นตามความเป็นจริง ถ้าพระอนาคามีเห็นแล้วทำไมหลงอยู่ ทำไมต้องไปเกิดบนสุทธาวาสถ้าดับตรงนี้ หลงอยู่เพราะมันไม่เห็นตรงนั้น แต่เห็นก็เห็นได้ยาก ถึงการขุดคุ้ย การพยายามค้นคว้าหามโนกรรมนะ

ที่ว่าสิ่งที่หาได้ยากที่สุดในร่างกายของเรา สิ่งที่มีอำนาจแล้วทำให้เราผลัดใสให้จิตนี้ตาย เกิด ตายเกิด เวียนตายเวียนเกิดนี้มาก็ภพก็ชาติ มองไม่เห็น แต่บัดนี้เราเข้าไปถึงใกล้ตัวแล้ว พอ

ใกล้ตัว ต้องใช้ความคิดอย่างมหาศาล ใช้ความคิดอย่างมหาศาลคือว่าความใคร่ครวญใจ ใจของเราไป มันเศร้าหมอง มันฟ้องใส เวลามันฟ้องใสมันต้องเศร้าหมอง สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นมันต้องแปรสภาพทั้งหมด สิ่งนี้เป็นตัวแสงสว่างขนาดไหน มันก็เศร้าหมองได้ มันแปรสภาพตลอด แสงสว่างนั้นมันไม่คงที่หรอก มันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

เพราะความเปลี่ยนแปลงของมันมันเป็นอวิชชา มันไม่ใช่ความจริง สิ่งที่ไม่ใช่ความจริงอยู่กับเรากระทบกันตลอด แต่มันกระทบแล้วออก กระทบแล้วออก มันถึงมองไม่เห็น สิ่งที่ต้องได้ เราสร้างขึ้นมาจับต้องได้ ถึงจับต้องได้แล้ววิปัสสนา การวิปัสสนา เห็นใหม่ งานมันต่างกัน สิ่งที่แตกต่างกัน เพราะขั้นกับใจกระทบกันนี้เป็นงาน เหมือนกับงานที่หยาบๆ การวิปัสสนาอย่างนี้มันจะวิปัสสนาด้วยการใช้ปัญญาใคร่ครวญได้ การใคร่ครวญ มีกายกับจิต มีความคิดกับสิ่งที่กระทบ

แต่ตรงนี้มันไม่มี มันไม่มีอะไรกระทบ มันเป็นเรื่องเดียว มันเป็นเรื่องเดียว มันเป็นเรื่องอันเดียว มันกระทบกับอะไร? ถึงเวลาวิปัสสนานี้มันจะเป็นญาณใจ ความละเอียดอ่อนญาณหยั่งรู้ ญาณพลิกออก มันไม่มีสิ่งที่กระทบ มันเป็นเรื่องอันเดียวกัน นี่ถึงเป็นญาณซึมเข้าไป เหมือนกับกระดาษซับ เหมือนกับเราซับน้ำ แล้วน้ำซึมเข้าไปในนั้น นี่ก็เหมือนกัน ญาณซึมเข้าไปในเนื้อของจิต แล้วพลิกไปเลย มันถึงการวิปัสสนานี้ไม่เหมือนกัน

ถ้าวิปัสสนาด้วยการใคร่ครวญในขั้น ในการปัญญาก้าวเดิน ยังใช้ปัญญาๆ อยู่นะ นี่ปัญญา สติปัญญาก้าวเดินขึ้นมา มหาสติ-มหาปัญญาก้าวเดินขึ้นมาจนขั้นที่ละเอียดนั้น อันนี้เป็นญาณที่ละเอียดเข้าไป มันจะเป็นปัญญาซึมซับเข้าไป เป็นญาณที่ละเอียดอ่อนเข้าไปจนไปกว่าอันนั้น สิ่งที่ว่าอันนั้นคือแกมมโนกรรม มโนกรรมนี้ได้ชำระล้างแล้ว มโนกรรมนี้สุดสิ้นกัน

เพราะมโนก็คือรูป คืออัตตา สิ่งที่อัตตา กายพลิกออกไปจนเป็นอนัตตา ฟันออกไปจากนั้นแล้วคาดหมายไม่ได้ พุดถึงไม่ได้ใจ อาสเวหิ จิตตานิ วิมุจฺจิง สุติ อาสวะสิ้นไป จิตนี้เป็นผู้ข้ามพ้นกิเลสออกไป วิมุจฺจิง สุติ นั่นนะ เสวยธรรมอันบริสุทธิ์อันนั้นใจ ใจดวงนั้นถึงมโนกรรม สิ่งที่มีมโนกรรมพาเราเกิดเราตาย เราจะแก้ไขขึ้นไป เราต้องพยายามสร้างกำลังใจของเราขึ้นมา แล้วก้าวเดินของเราขึ้นไปเรื่อยๆ สิ่งที่เราทำได้ในหลักของศาสนา

ชาวพุทธ เราเกิดเป็นชาวพุทธ เราว่าเรามีอำนาจวาสนาแล้ว แล้วถ้าเราทำของเราไม่ได้ละ เราไม่มีความเชื่อของเราหรือในเรื่องของศาสนา ครูบาอาจารย์ก็มีเป็นเครื่องยืนยัน องค์สมเด็จพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นองค์แรกนะ องค์ศาสดานี้เป็นครูบาอาจารย์อย่างเอก แล้วเราก็ตี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง แล้วเราก็ก้าวเดินตามนั้น

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ กิเลสยังต้องยอม ถ้าแบบเป็นครูเป็นอาจารย์ มันยังคิดว่ากิเลสมันยังพอตัวได้ ถ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บารมีของพุทธะผู้รู้ รู้โดยสยัมภู ตรัสรู้เองโดยชอบ นี่สังคมยอมรับ พูดถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เทวดา อินทร์ พรหม นี่ยอมรับหมด ในธรรมจักรฯ พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ส่งข่าวขึ้นไปเป็นชั้นๆ ขึ้นไป ส่งข่าวขึ้นไป พระพุทธเจ้าประกาศธรรมแล้ว ประกาศธรรมจักรฯ แล้ว โลกนี้สว่างขึ้น โลกนี้ดวงตาของโลกเปิดแล้ว

ดวงตาของโลกเปิดขึ้นมา ๒,๕๐๐ กว่าปีแล้ว แล้วเรา เดียวนี้เราจะมาเปิดตาใจของเรา ตาของเราเนี่ยตามืดบอด ตาของเรามองไม่เห็นสิ่งใดๆ เลย สงสัยทุกอย่างไปหมด ความคิดความอ่านของเรามันติดข้องหมองใจเราไปทั้งหมดเลย เราก็อ้างสงสัยอยู่เพราะตาเนี่ย เราทำความสงบของเราขึ้นมา นี่เปิดตาธรรม

ถ้าจิตสงบขึ้นมาเหมือนกับเราสร้างตาขึ้นมา ตาของธรรมขึ้นมา ดวงตาเห็นธรรม ดวงตาเห็นธรรมหมายถึงว่ามันเข้าใจธรรมเป็นชั้นๆ เข้าไป ดวงตาเห็นธรรมไปเรื่อยๆ เห็นธรรม เห็นธรรม รู้ธรรม เห็นธรรม รู้ธรรม แจ่มในธรรมนั้น จนถึงกับใจนั้นเป็นธรรมเสียเอง ใจเป็นเอโก ชัมโม สิ่งในโลกนี้เป็นของคู่ มีคู่กับสว่าง สุขคู่กับทุกข์ ถ้ามีทุกข์อยู่มันต้องมีสุขแน่นอน สุขที่เกิดขึ้นเดี๋ยวมันก็ทุกข์อีก นี่มีขาวมีดำ มีทุกอย่างเป็นของคู่ เอกคือหนึ่งเดียวเท่านั้น หนึ่งเดียว

จิตนี้ มโนกรรมถ้ายังมีกรรมอยู่ มันเวียนตายเวียนเกิดไปตลอด มันไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีต้น ไม่มีปลาย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเราเชื่อไหม? ต้องเชื่อ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดูบุพเพนิวาสานุสติญาณตลอดไป ไม่มีปลาย ไม่มีที่สิ้นสุด แล้วคุณสัตว์เกิดต่อไปก็ไม่มีที่สิ้นสุด เห็นไหม มโนกรรมมีในหัวใจ มันเวียนตายเวียนเกิดไม่มีที่สิ้นสุด

เราเองถ้าจะอย่างไรเราก็ต้องมั่นใจของเราว่าต้องเปิดตาใจให้ได้ มีดวงตาเห็นธรรมเท่านั้นละ อย่างมากก็แค่ ๗ ชาติแล้ว มีถึงที่สิ้นสุดแน่นอน

ถ้าดวงตาเห็นธรรม เห็นธรรมเห็นตรงไหน? ก็เห็นว่าสรรพสิ่งนี้ เห็นให้ใจมันฉลาดขึ้นมา มันปล่อยกายกับใจ ปล่อยเท่านั้นละ ปล่อยตามความเป็นจริง

อย่างมาก อย่างนางวิสาขาอีก ๗ ชาติเท่านั้น อย่างมากนะ ถ้าอย่างเร็วเกิดชาติต่อไปทำสิ้นเลยก็ได้ เพราะใจนี้ยังเกิดอีก เกิดก็ทุกข์ สิ่งที่ยังเกิดอยู่ สิ่งที่ยังเกิดอยู่ ยังมีอยู่ สิ่งที่มีอยู่ต้องแปรสภาพ ทุกข์ใหม่? ทุกข์แน่นอน

ถ้าสิ่งที่เราทำให้ไม่ทุกข์เกิดจากอะไร ไม่ทุกข์ก็ต้องไม่เกิดสิ เราต้องไม่เกิดอีก แล้วอะไรพาเกิด? มโนกรรมนี่พาเกิด มโนยังมีกรรม ถ้าแก้กรรม กรรมแก้กรรม กรรมดี เราสร้างคุณงามความดีขึ้นไปตลอด แล้วชำระตัดออก ตัดกรรมนั้นออกจากมโน มโนนั้นไม่มีกรรม ถ้าตัวมโนถ้ามีกรรมขึ้นมา มันยังสร้างรูปขึ้นมา ถ้าไม่มีกรรม ภวาสวะ ถือว่าภพชาติมันเกิด เกิดตรงนั้น ถ้าทำลายภวาสวะ มันสิ้นสุด อนุสัยเกิดไม่ได้ ไม่มีที่นอน

อนุสัยนอนเนื่องออกมาจากใจ อนุสัยนอนเนื่องออกมาจากภวาสวะ กิเลสสวะ อวิชชาสวะ แล้วเราเข้าไปทำลาย ทำลายกรรมตัวนั้นออกไปจากมโน ถ้าพูดถึงมโนนี้มันก็ยังเป็นอยู่ แต่พอกรรมกับมโนแยกออกจากกัน พลิกออกแล้ว จบ ไม่มี ใจดวงนั้นเป็นสุขอย่างมาก สุขโดยที่โลกนี้ไม่มี

โลกของเราสุขเพราะขันธ ขันธก็คือความสุข มีสุข สุขเวทนา เวทนาขันธสุข ทุกข์กับสุข ด้วยขันธ ด้วยเวทนา สุขทุกข์ด้วยเวทนา เวทนาคือความพอใจ เวทนาเฉยๆ

แต่อันนี้มันสุข สุขโดยตัวมันเอง เพราะขันธมันขาดไปตั้งแต่ขันธละเอียดยแล้ว มันไม่มีเวทนา อิมเต็มอยู่อย่างนั้น แต่ถ้าไม่ถึงที่สุด มันอยู่ตรงนั้น มันก็เป็นสภาพที่ว่าจะไปสุขข้างหน้า อิมเต็มโดยธรรมชาติ จิตเต็มเท่านั้นปล่อยใสแล้ว ปล่อยใสแล้วอยู่ในสถานะของเขา เขาต้องอยู่อย่างนั้นตลอดไป แล้วก็เกิดเป็นพรหม แล้วก็ไปเรื่อยๆ เห็นใหม่ สุทธาวาส

แต่ตัดกรรมแล้วหมดเลย รู้ในหัวใจดวงนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วอีก ๔๕ ปี มีชีวิตอยู่ด้วย ใช้ขันธนั้นสร้างประโยชน์ออกไปเรื่อยๆ ด้วย ในร่างกายนั้น หัวใจดวงนั้น ประเสริฐ แล้วพอปริณิพพานนะ อุปาทีเสสนิพพาน ละทิ้งธาตุ ละทิ้งขันธ วันที่ตรัสรู้ณะกิเลส

นิพพาน ชั้นขาค ทุกอย่างขาด กรรมนี้ขาดออกไปจากใจ ถึงซึ่งกิเลสนิพพาน ถึงวันปรินิพพาน ถึงซึ่งขันธนิพพานด้วย ชั้นนั้นขาดเลย ขาดออกไป จิตนั้นพ้นออกไป

เพราะสิ่งที่อยู่ในสมมุติ สมมุติยังสืบทอดกันอยู่ สืบทอดกันด้วยขั้นนี้แหละ เพราะว่าถ้าเรา มนุษย์ปุถุชนชั้นมันสกปรก แล้วไม่เคยเห็นขั้นด้วย มันเป็นเรื่องเดียวกันตลอด แล้วชำระตัดเข้า เป็นขั้นๆ เข้าไป จะเห็นเป็นขั้นๆ เข้าไป แล้วพอเป็นขั้นๆ เข้าไป พอสิ้นสุดของกรรมก็อาศัยสิ่งนี้ สู่ออกมา

ถึงว่าจิตมันกระเพื่อมสววยขั้นๆ ใจกระเพื่อมสววยอารมณ์ใจ จิตนี้สววยอารมณ์เฉยๆ ถ้า ไม่สววยมันก็อยู่ในทรงตัวของมัน นี่ก็สุข สุขเพราะมันไม่กินใดๆ เลย สุขเพราะสิ่งใดๆ เติมเข้าไปไม่ได้ สุขเพราะเขาไม่แสวงหาสิ่งใด เขาทรงตัวของเขาอยู่อย่างนั้น แล้วไม่มีการเกิด ไม่มีการ ตาย

เขาถึงว่า เราพูดถึงการเกิดว่าทำไมต้องเกิด ทำเพื่อไปเกิดอีก เกิดอีก

ที่เกิดอีกเพราะมโนกรรมมันพาเกิด เราปฏิเสธมันไม่ได้ สิ่งที่มีเชื้ออยู่ มัน ไปเกิดโดยธรรมชาติ สิ่งที่มีเชื้ออยู่เราปฏิเสธไม่ได้เลย มันเป็นธรรมชาติของมัน แต่เพราะเราชำระ ออกแล้วมันไม่มี มันไม่มีก็คือมันไม่มี มันไม่มีคือมันไม่เกิด มันก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง

ธรรมชาติที่เหนือธรรมชาติ เพราะธรรมชาติมันหมุนไปโดยการเกี่ยวเนื่องกัน ในเรื่อง ธรรมชาติแปรสภาพโดยความเกี่ยวเนื่องกัน มันแปรสภาพจากสสารหนึ่งก็เป็นอีกสสารหนึ่ง แต่ จิตดวงนี้มันขาดแล้วมันไม่มี มันปล่อยวางธรรมชาติไว้ตามความเป็นจริง

สสารคือกิเลสที่มันอยู่ในหัวใจนั้นมันทั้งหมดเลย มันหลุดออกไปจากใจ ถึงเห็นหลุด ออกไปเป็นขั้นๆ เข้าไป แล้วจิตนี้ปล่อยวาง นั้นนะ มันถึงเหนือธรรมชาติ ธรรมชาตินั้นถึงว่าให้สิ่ง นั้นกลับมาเวียนอีกไม่ได้

ธรรมชาติดึงการเวียน เป็นการแปรสภาพ สิ่งนั้นไม่แปรสภาพ แต่ถ้าธรรมชาติในหลัก ของเหตุ ถูกต้อง เพราะมันแปรสภาพอันเดียวกับธรรมชาตินี้ ธรรมชาตินี้แปรสภาพแล้ว เปลี่ยนแปลงตัวเองขึ้นไป การประพฤติปฏิบัติ การสร้างจิตของเรานั้นก็เปลี่ยนแปลง มันก็พัฒนา ของมันขึ้นไปเป็นขั้นๆ ของมันขึ้นไป ความเปลี่ยนแปลง ความพัฒนาขึ้นไป นั่น “ธรรม” ถึงจุด

แล้วมันเป็น เอโก ชัมโม ธรรมอันเอกที่ปล่อยวางธรรมชาติไว้ตามความเป็นจริง แล้วอยู่เหนือธรรมชาติ ทรงตัวอยู่อย่างนั้น นั่นเป็นเป้าหมายในหลักของศาสนาพุทธเรา

เราเกิดเป็นชาวพุทธ เราต้องตั้งเป้าหมายไปตรงนั้น ตั้งเป้าหมายว่าให้มันสิ้นจากทุกข์ให้ได้ ถ้าไม่ได้ก็สร้างบุญกุศลของเราไป ทีนี้พอเราพูดอย่างนั้นกัน เราก็ว่ามันเป็นสิ่งที่เหนือวิสัย ใจเรามีไหม? ถ้าใจเรามี ใจนี้เป็นภาชนะที่จะใส่ผลอันนั้น ใจนี้เท่านั้นใส่ถึงผลที่เราปรารถนาได้ อย่างอื่นไม่มี

ในเมื่อเรามีภาชนะที่จะใส่ผลอันนั้น ผลคือว่าผลในศาสนาของเรา มันมีอยู่แล้ว แล้วเราปฏิเสธทำไม? ถ้าเราไปปฏิเสธคือเราก็ไม่ได้ศึกษา เราก็ไม่เข้าใจสัจจะความเป็นจริงสิ นี่เพราะใจเป็นภาชนะที่จะกระทบกับธรรม

แล้วเดี๋ยวปัจจุบันนี้ ใจเท่านั้นที่รุ่มร้อนอยู่ในใจ หัวใจเท่านั้นที่มันรุ่มร้อนอยู่ นี่มันยืนยันกัน ทุกข์นี้เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ แล้วทุกข์นี้เท่านั้นดับไปจากใจดวงนั้น ใจดวงนั้นก็พินออกไป นี่มันเป็นสิ่งความจริง แต่จะพินอย่างนี้ได้มันต้องก้าวเดินของเราขึ้นมาแน่ๆนะ ที่ว่ามันทุกข์มันยากมันก้าวเดินขึ้นมา ถึงว่าถ้ามันทุกข์ยาก มันก็พอใจใจ ถ้าเราเห็น เราเข้าใจถึงผล เราหวังผลได้ มันพอใจแล้วมันมีกำลังใจทำ

ถึงว่ากำลังใจนี้ถึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ถ้ากำลังใจไม่มี เหมือนกับความเข้าใจ ถ้าความเข้าใจ เราไม่เปิดใจ มันก็รับรู้ไม่ได้ มีกำลังใจด้วย เชื่อในศาสนาด้วย เปิดหัวใจของเราด้วย แล้วก้าวเดินตามนั้นไป ผลมันจะไหลเข้าไปในหัวใจของเราเอง ไหลเข้าไปแน่นอน ถ้าเราทำถูกต้อง ทำถูกต้อง เดินถึงที่สุดแห่งสิ้นกิเลสได้ ถ้าทำถูกต้อง

ถ้าทำไม่ถูกต้อง เราก็สร้างเหตุของเราไปเรื่อย สร้างเหตุของเราไปเรื่อย สร้างเหตุไป ผลที่เราพยายามอยากจะทำมันเข้าไม่ถึง เพราะมรรคนี้ไม่สามัคคีกัน มรรคสามัคคีกันหนหนึ่งชำระกิเลสหนหนึ่ง มรรคสามัคคีมรรคมารวมตัวหนหนึ่ง แล้วมันรวมตัวอย่างไร อยู่ในคำราทั้งหมด

แต่ทำไมมันสามัคคีในหัวใจของเรา เราจะเข้าใจทันที ทันทีเลย มันจะปล่อยวางเป็นชั้นๆ เข้าไปแน่นอน ปล่อยวางเป็นชั้นๆ เข้าไป นี่มันยังไม่ปล่อยวางเราถึงว่าประมาทตรงนี้ไม่ได้ เรา

ประมาทไม่ได้ เราก็ทำอยู่ของเราเรื่อยไป เราทำของเราเรื่อยไป ถ้ายังมีเวลาให้ทำอยู่ นั่นนะ โอกาส ยังมี

เพราะเรายังไม่ถึงกับไม่มีลมหายใจ ถ้าลมหายใจเราขาด นั่นนะ คือคนสิ้นหวัง ลมหายใจ ขาดออกไป หัวใจที่มันจะใส่มันก็ต้องไปเสวย มโนกรรมพาไปเกิดอีกแล้ว พาไปเกิดอันโน้นอยู่ในสถานะอื่น สถานะอื่น มันจะเข้าใจอย่างนี้หรือ มันจะมีความคิดอย่างนี้อีกหรือ สภาวะที่ไปอยู่ ก็อีก...(เทพสิ้นสุดเพียงเท่านี้)